cych wewnętrzne przeżycia bohaterów, wskazując jednocześnie na przesłanie dramatu — krytykę współczesnej cywilizacji, człowieka, jego pogoń za dobrami doczesnymi.

Ostatni artykuł części literaturoznawczej autorstwa Jerzego Traczuka pt. *„Naszeniwska" tradycja czasopiśmienniczo-literacka wobec odradzającej się literatury białoruskiej* to swoisty przegląd odsyłający czytelnika do początków procesów odrodzeniowych literatury zachodniobiałoruskiej z początku XX wieku. Autor uwydatnia tu dominującą rolę twórców związanych z „Naszą Niwą", m.in. Ciotki (Ałaiza Paszkiewicz), Janki Kupały czy Jakuba Kołasa. „Naszeniwskiej" tradycji literackiej hołdowali pisarze i poeci mający ogromny wpływ na jej rozwój w latach 1918–1921, a wśród nich Stary Ułas, Zygmunt Nagrodski, Lawon Witan-Dubiejkajski i in. Obrazowo opisując okoliczności (polityczne, społeczne, literackie), w których literaturze i piśmiennictwu białoruskiemu dane było się odradzać, Traczuk wskazuje na rolę w tym procesie takich czasopism, jak: „Homan", „Nasza Dumka", „Biełaruskaje Żyćcio" czy „Biełaruskaje Słowa", podkreślając przy tym wartości kulturalne i ideologiczne przez nie propagowane.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż zbiór ten stanowi nad wyraz interesującą propozycję nie tylko dla językoznawców i literaturoznawców zajmujących się problematyką pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego. Ze względu na różnorodność poruszanych tu kwestii, ich rozległość tematyczną, rzetelne opracowanie problemów, ciekawe ujęcie wydaje się, że artykuły zawarte w tomie mogą zainteresować również osoby niezwiązane bliżej z badaniami nad Słowiańszczyzną Wschodnią.

Do tomu dołączono także dwa aneksy będące swego rodzaju wizytówką Instytutu Filologii Słowiańskiej KUL, dające pojęcie o kierunku prowadzonych badań i zakresie propozycji edukacyjnych. Pierwszy z nich to przegląd programów studiów realizowanych w Instytucie z wyszczególnieniem przedmiotów na wszystkich latach dla poszczególnych specjalizacji, drugi jest wykazem prac magisterskich za okres 1994–2009 powstałych i obronionych w IFS KUL.

Przemysław Jóźwikiewicz

Beata Drabik, *Językowe rytuały tworzenia więzi interpersonalnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, ss. 251.

Żyjąc w określonym społeczeństwie, każdy człowiek codziennie zmuszany jest do nawiązywania, podtrzymywania, pogłębiania lub naprawiania więzi, które łączą go i innymi członkami tego społeczeństwa. Obliguje go to do przyswojenia sobie w procesie socjalizacji pewnych strategii postępowania i opanowania rytuałów niezbędnych do właściwego funkcjonowania wśród innych ludzi. Z tego powodu podejmowanie wszelkich badań nad powstawaniem różnych typów zachowań, zarówno językowych, jak i pozajęzykowych, jest cennym wkładem do głębszego poznania mechanizmów rządzących postępowaniem w kontaktach międzyludzkich. Wybrane zrytualizowane formy, konwencje i strategie oraz fazy rytuału interakcyjnego powstającego w procesie komunikacji stały się przedmiotem badań Beaty Drabik w książce *Językowe rytuały tworzenia więzi interpersonalnej*.

Autorka podzieliła swoją pracę na dwie główne części — teoretyczną: *Rytuał i gra w kontaktach interpersonalnych* oraz analityczną: *Współczesne polskie rytuały interakcyjne*. W części pierwszej ukazuje ona najważniejsze kierunki w badaniach nad rytuałem, cechy konstytutywne rytuału oraz definicje tego zjawiska. Przytacza poglądy nie tylko lingwistów, lecz także badaczy z innych dziedzin nauki: antropologów społecznych, socjologów, etologów, psychologów. Są to prace, np. E. Durkheima, C. Rivière'a, E. Eriksona, B. Malinowskiego, K. Lorenza, I. Eibl-Eibesfeldta. Następnie Autorka podaje definicję rytuału, będącą wypadkową dotychczasowych badań nad tym zjawiskiem i jej własnych dociekań, a następnie jego funkcje. Na potrzeby prowadzonej przez siebie analizy B. Drabik przez rytuał rozumie: zachowanie komunikacyjne werbalne i/lub niewerbalne mające charakter symboliczny — podejmowane przez członków danego społeczeństwa w okre-

© for this edition by CNS

ślonych sytuacjach interakcyjnych z uwagi na funkcje społeczne, jakie pełni, oraz ze względu na określone, przewidywalne cele, które pozwala osiągnąć, i często ze względu na wymóg norm społecznych — cechujące się skonwencjonalizowaniem treści, stabilnością i przewidywalnością formy, powtarzalnością występowania oraz przejawiające tendencję do automatyzacji i zatarcia się sensu.

W pełni należy się zgodzić z poglądem Autorki, że rytuały mogą odgrywać wiele znaczących, pozytywnych ról w życiu społecznym. B. Drabik podaje liczne funkcje rytuału, ale wydaje się, że z punktu widzenia językoznawcy i badań nad komunikacją, szczególnie ważne są następujące spośród nich:

— funkcja integrująco-różnicująca: przez uczestnictwo w rytuale jednostka osiąga poczucie przynależności do grupy, co integruje jej członków, rytuały służą też wyróżnianiu wybranych członków wspólnoty, np. przez okazywanie im szczególnego szacunku;

— funkcja normatywna: polega na ustanawianiu, ugruntowywaniu i wyrażaniu, przez działania rytualne, wartości i norm obowiązujących w danej grupie;

— funkcja edukacyjna: za pośrednictwem rytuałów dokonuje się szerzenie wiedzy na temat otaczającego świata, środowiska, norm i wartości obowiązujących we wspólnocie;

— funkcja mediacyjna: polega na łagodzeniu agresji i rozwiązywaniu społecznych napięć;

— funkcja emocjonalno-psychologiczna: rytuał daje jednostce możliwość wyrażania pragnień i życzeń oraz łagodzi strach jednostki, zapewniając jej poczucie bezpieczeństwa w poruszaniu się w świecie i kontaktach z innymi;

— funkcja performatywna: polega na tym, że rytuał daje możliwość kreowania nowych stanów rzeczy;

— funkcja komunikacyjna: rytuał, podobnie jak inne działania symboliczne, przekazuje wiele znaczeń, służy nawiązywaniu kontaktów i porozumiewaniu się.

Następnie Autorka skoncentrowała się na rytuale jako zachowaniu językowym. Zajmuje się ona rytuałami językowymi, ich związkiem z pragmatyką mowy oraz grzecznością i magią językową. Patrzy na rytuał przez pryzmat poglądów przede wszystkim: J.L. Austina, J.R. Searle'a, H.P. Grice'a, A. Wierzbickiej, K. Ożoga i J. Antas.

Kolejny rozdział został poświęcony skonwencjonalizowanym aktom zachowań niewerbalnych. Jest w nim mowa o: gestach symbolicznych, skonwencjonalizowanych wyrazach mimicznych i niewerbalnych sygnałach zaangażowania, rytualnych gestach powitań i pożegnań. Badaczka podkreśla, że każdy z nich pełni inną funkcję i jest sygnałem określonego rodzaju relacji interpersonalnych, np. afiliacji, zaufania, dominacji, gotowości do walki czy nadmiernego pobudzenia emocjonalnego.

B. Drabik analizuje również pod kątem interesującego ją zagadnienia model rytuału interakcyjnego E. Goffmana, dotyczący wzorców interakcji, których funkcją jest zachowanie twarzy własnej i twarzy partnera oraz, będący rozwinięciem myśli E. Goffmana, model grzeczności P. Brown i S. Levinsona.

Część teoretyczną kończy rozdział poświęcony grze. Autorka uważa, że od chwili wejścia w kontakt z drugim człowiekiem gramy językowo. Gra językowa przenika więc, a przy tym warunkuje, wszystkie rodzaje społecznej działalności człowieka. W tym rozdziale znalazły się:

— koncepcja E. Berne'a mówiąca, że kształtowanie się stosunków społecznych jest wynikiem działania trzech ludzkich popędów: głodu bodźców, głodu bycia dostrzeganym i uznawanym oraz głodu struktur; według autorki *Językowych rytuałów tworzenia więzi interpersonalnej* mogą je zaspokoić: rozrywki, rytuały i gra;

— spojrzenie na gry i zabawy jako ludyczny wymiar kultury;

— gra językowa w ujęciu L. Wittgensteina.

W drugiej części książki B. Drabik bada współczesne polskie rytuały interakcyjne. Analiza rozpoczyna się od opisu rytuału wymiany fatycznej, czyli nawiązywania więzi interpersonalnej. Autorka słusznie twierdzi, że w rytuale wymiany fatycznej, kiedy rozpoczynamy kontakt z drugim człowiekiem, szczególnie ważne jest poczucie bezpieczeństwa. W związku z tym, aby czuć się bezpiecznie i już na początku zagwarantować sobie ewentualną możliwość przejścia do kolejnych

© for this edition by CNS

faz kontaktu, w rytuale tym sięgamy po formuły zrytualizowane i skonwencjonalizowane, a więc przewidywalne.

Potem uwaga badaczki zostaje skierowana na ochronę więzi interpersonalnej, a więc strategie zapobiegające niszczeniu więzi i zagrożeniu twarzy w kontekście rytuałów proszenia, odmawiania i chwilowego przerwania kontaktu. Koncentruje się ona na takich strategiach i zachowaniach, głównie językowych, które mają na celu zapobiec incydentowi i nie dopuścić do zaszkodzenia czyjemuś publicznemu wizerunkowi. Omawia też sytuacje, w których uczestnik kontaktu wie, że jego działanie, werbalne bądź niewerbalne, będzie atakiem na twarz partnera, a jednak z jakichś powodów nie chce tego działania zaniechać, woli za to łagodzić jego negatywny wydźwięk. Dotyczy to np. aktów: niezgody, odmowy czy proszenia.

Kolejny etap analizy został poświęcony odbudowie więzi interpersonalnej, czyli rytuałowi naprawiania „incydentu", ponieważ w kontaktach interpersonalnych stosunkowo często, pomimo starań interlokutorów, nie udaje się uniknąć konfliktów. Proces naprawiania incydentów B. Drabik przedstawia za pomocą kilku przykładów.

W ostatniej części obserwacji poddano relacje: pogłębiania i osłabiania więzi interpersonalnej, a więc rytuały obdarowywania i interpersonalnego ryzyka. Do grupy rytuałów obdarowywania zaliczone zostały akty pozdrowień, komplementy, gratulacje, życzenia, kondolencje i pocieszenia oraz deklaracje pomocy. Osłabiają więź, według Autorki, akty deprecjonowania, rozkazywania, doradzania, pouczania, rady. Każdy z tych aktów omawia ona na podstawie zebranego przez siebie materiału językowego. Książkę kończy podsumowanie przeprowadzonej analizy.

Językowe rytuały tworzenia więzi interpersonalnej są z całą pewnością lekturą ciekawą dla socjo- i pragmalingwisty. Pokazują wiele mechanizmów zachowania człowieka w kontaktach międzyludzkich i w związku z tym mogą być pomocne dla tych wszystkich, którzy pragną osiągnąć sukces komunikacyjny i tworzyć jednocześnie trwałe więzi interpersonalne.

Danuta Pytel-Pandey

Barbara Chlebda, Irena Danecka, *Skrypt do praktycznej nauki języka rosyjskiego. Część II*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2010, ss. 253.

Barbara Chlebda i Irena Danecka proponują uczącym się języka rosyjskiego kontynuację popularnego, chętnie używanego na zajęciach z praktycznej znajomości języka rosyjskiego, podręcznika *Skrypt do praktycznej nauki języka rosyjskiego dla studentów I roku filologii rosyjskiej*, który we współpracy z Tamarą Milutiną powstał w 2007 roku. Wówczas Autorki skierowały swoją książkę do studentów pierwszego roku filologii rosyjskiej. Natomiast część druga nie jest przeznaczona wyłącznie dla studentów kolejnego roku studiów, lecz dla wszystkich uczących się języka rosyjskiego na poziomie zaawansowanym. Podkreślić należy, że zakres prezentowanego w *Skrypcie* materiału koresponduje z programem nauczania praktycznej znajomości języka na drugim roku studiów rusycystycznych.

Książka została podzielona na trzy części: minima leksykalne wraz z tekstami, gramatykę oraz ortografię. W części leksykalnej Autorki proponują cztery obszernie rozbudowane jednostki tematyczne:

1. *Государство, город, деревня*,
2. *Путешествия. Транспорт*,
3. *Магазины. Покупки*,
4. *Кулинарное искусство*.

© for this edition by CNS